

1-mavzu. “Iqtisodiyotda informatsion kommunikatsion texnologiyalar” fanining predmeti va vazifalari.

REJA:

1.Fanning predmet va vazifalari

2. Axborot komplekslarining texnik va dasturiy ta’minoti

3. Axborot texnologiyalarining tasnifi.

Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari (AKT) inson jamiyatining barcha sohalariga kirib bormoqda. Boshqaruv masalalarini yechishda zamonaviy axborot texnologiyalarining o’rni nihoyatda ahamiyatga ega. Ushbu fan talabalarga AKT sohasidan fundamental nazariy bilimlarni berishga qaratilgan bo’lib, asosiy qo’llaniladigan texnik va dasturiy vositalarini qamrab olgan. Shu bilan birga, fanni o’qitish maqsadi talabalarda kompyuter texnikasi va axborot texnologiyalarini qo’llash bo’yicha amaliy ko’nikmalarini shakllantirishga qaratilgan.

Iqtisodiyotda axborot-kommunikatsion texnologiyalar va tizimlar fani talabalarda zamonaviy texnik vositalar, operatsion tizimlar va instrumental vositalardan foydalanish usullari, hisoblash jarayonlarini avtomatlashtirish tamoyil va uslublari bilan chuqur hamda har tomonlama tanishtirish, matnli va jadvalli axborotlarni qayta ishlash dasturlarining funktsional imkoniyatlari bilan ishlash, boshqaruv jarayonlarida shaxsiy kompyuterlardan foydalanishning nazariy asoslari va ularni milliy iqtisodiyotning turli tarmoq va sohalariga tadbiq qilish usullarini o’rgatish, ma’lumotlar bazasini boshqarish tizimlari va obyektga mo’ljallangan dasturlash tillarini o’qitish, internet tizimi va lokal hisoblash tarmoqlarida ishlash uchun amaliy ko’nikmalarni berish bilan qurollantiradi.

Fanning predmeti va mazmuni: - Kursning predmeti axborotlashtirishning milliy tizimini shakllantirishda, iqtisodiyot va jamiyat hayotining barcha sohalarida zamonaviy axborot texnologiyalarini, kompyuter texnikasi va telekommunikatsiya vositalarini ommaviy ravishda joriy etishda hamda ulardan foydalanishda, fuqarolarning axborotga ortib borayotgan talab-extiyojlarini yanada to’liqroq qondirishda, jahon axborot hamjamiyatiga kirishda hamda jahon axborot resurslaridan bahramand bo’lishni kengaytirishda “Iqtisodiyotda axborot-kommunikatsion texnologiyalar va tizimlar” fanini o’qitish katta ahamiyatga egadir.

Fanni o’qitishdan maqsad – talabalarni zamonaviy texnik vositalar, operatsion tizimlar va instrumental vositalaridan foydalanish usullari, hisoblash jarayonlarini avtomatlashtirish tamoyillari va uslublari bilan chuqur va har tomonlama tanishtirish.

Fanning vazifasi - talabalarni zamonaviy operatsion tizimlari, matnli va jadvalli axborotlarni qayta ishlash texnologiyalarining funktsional imkoniyatlari bilan tanishtirish va ulardan foydalanish ko’nikmalarini shakllantirish; boshqaruv jarayonlarida shaxsiy kompyuterlardan foydalanishning nazariy asoslari va ularni milliy iqtisodiyotning turli tarmoq va sohalariga tadbiq qilish usullarini o’rgatish; ma’lumotlar bazasini boshqarish tizimlari va dasturlarni ishlab chiqish texnologiyalardan foydalanishning, Internet tizimi va lokal hisoblash tarmoqlarida ishlashning amaliy ko’nikmalarini shakllantirish.

“Iqtisodiyotda axborot-kommunikatsion texnologiyalar va tizimlar” o’quv fanini o’zlashtirish jarayonida amalga oshiriladigan masalalar doirasida bakalavr:

- O’zbekiston Respublikasining axborotlashtirish dasturi va uni amalga oshirishning chora-tadbirlari;

- O’zbekiston Respublikasining axborotlashtirish, kompyuterlashtirish va zamonaviy axborot texnologiyalarini iqtisodiyotga tatbiq qilish to’g’risidagi qonunlari;

- axborot texnologiyalari;

- zamonaviy texnik vositalar, operatsion tizimlar va instrumental vositalaridan foydalanish texnologiyalari;

- matn va jadval axborotlarni qayta ishlash texnologiyalari;

- ma’lumotlar bazasi va dasturlarni ishlab chiqish texnologiyalari;

- ma’lumotlar bazasi haqida tushuncha va unga qo’yiladigan talablar;

- turli iqtisodiyot tarmoqlarining axborot tizimlari tasnifi va ularda qo’llanilayotgan axborot texnologiyalari;

- axborotni himoyalashga talab va zaruriyati;

- AKTning rivojlanish tendentsiyalari, rivojlanish yo’nalishlari va ularning tavsifi **haqida tasavvurga ega bo’lishi**;

- texnik vositalarni;

- operatsion tizimlarini va ularning imkoniyatlarini, dasturiy mahsulotlar rivojlanishining asosiy tendentsiyalarini;

- dasturlash tillari, lokal hisoblash tarmoqlari va Internet tarmog’ining funktsional imkoniyatlarini;

- zamonaviy amaliy dasturiy ta’minotini **bilishi va ulardan foydalana olishi**;

- axborotni qayta ishlash texnik va dasturiy vositalarini qo’llay olish;

- zamonaviy operatsion tizimlaridan foydalanish;

- fayl, papka va oynalar bilan ishlash;

- algoritmlash asoslarini hamda chiziqli, tarmoqli va takroriy hisoblash jarayonlarini tashkillashtirish **ko’nikmalariga ega bo’lishi kerak**;

- ma’lum bir dasturlash tilida turli iqtisodiy jarayonlar dasturlarini yarata olish;

- matnli axborotni qayta ishlash protsessori va elektron jadvallardan foydalanish;

- ma’lumotlar bazalaridan foydalanish;

- Internet va lokal tarmoqlarida samarali ishlay olish;

turli iqtisodiyot tarmoqlari axborot tizimlari va unda qo’llanilayotgan dasturiy mahsulotlardan foydalana olish **malakalariga ega bo’lishi kerak**.

Ta’limda AKT. Ta’lim jarayoniga axborot texnologiyalarining joriy

etilishi hozirda muhim ahamiyat kasb etmoqda. Qisqa muddatli “Ta’lim jarayonida axborot- kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish” kursi maktab o’qituvchilariga tegishli malakalarni egallashga yordam beradi. Bu esa o’z navbatida ta’lim samaradorligini oshirishga, darslarning qiziqarli va mazmunli bo’lishiga olib keladi. Innovatsion texnologiyalarni ta’lim jarayoniga tatbiq etish uchun o’qituvchi nafaqat axborot texnologiyalaridan foydalanish malakasiga ega bo’lishi, balki, axborot uzatish va qayta ishlash mahoratini to’la egallashi, ayni vaqtda ta’lim oluvchilarda axborot madaniyatini shakllantira olishi lozim.

Agar o’quv jarayonida axborot kommunikatsiya texnologiyalaridan butunlay foydalanish haqida gapiradigan bo’lsak:

- ✓ kompyuterni ta’limning texnik vositasi sifatida o’quv jarayonida qo’llash imkoniyati mavjud. U ta’limda hamkor hisoblanadi hamda ta’lim oluvchiga yordam ko’rsatadi va shu bilan uni faol bo’lishga rag’batlantiradi.
- ✓ kompyuterning dasturlashuvchanligi va uning moslashuvchanligi o’quv jarayonini individuallashtirishga yordam beradi.
- ✓ kompyuter – o’quv jarayonining mashq bosqichlarini nazorat qilishning eng samarali vositasi hisoblanadi.
- ✓ kompyuter ta’limning intellektual va mantiqiy darajasini oshiradi.
- ✓ monitor yordamida ta’limning ko’rgazmalilik darajasi sezilarli darajada ortishi ta’minlanadi.
- ✓ kompyuter ta’lim jarayonida hisoblash, eksperiment, modellashtirish va boshqa eng yangi ilmiy usullarni qo’llash imkonini beradi.

Kompyuterning imkoniyatlaridan samarali foydalanish uchun turli xil didaktik vazifalarga ega bo’lgan sifatli dasturlarni ishlab chiqish zarur.

O’quv jarayonlarida qo’llaniladigan ko’p rejali va ko’p maqsadli kompyuter dasturlarini pedagogik dasturiy vositalar deb atash mumkin.

Pedagogik dasturiy vositalar o’quv jarayonlarida qo’llaniladigan dasturlarning quyidagi tasniflarini nazarda tutadi:

- dastur-trenajyor;
- nazorat etuvchi dastur;
- demonstratsion dastur (masalan, ba’zi mikro hodisalarni vizual jihatdan ko’rish qiyinligi bois ularni deyarli kuzatib bo’lmaydi yoki ularni kuzatish uchun juda qimmatli nozik jihozlar zarur bo’ladi);
- o’quv vaqtdan oqilona foydalanishga imkon beruvchi hisoblash dasturlari;
- axborot dasturlari (ma’lumotnomalar, jadvallar lug’atlar).

Axborot-kutubxona tizimi. Yurtboshimiz rahnamoligida mustaqilligimizning ilk davrlaridan boshlab mamlakatimizda o’sib kelayotgan yosh avlodning intellektual ehtiyojlarini qondirishga, madaniy-ma’rifiy qadriyatlarni saqlashga qaratilgan mutlaqo yangi, zamonaviy ko’rinishdagi axborot-kutubxona tizimini yaratish borasida tizimli ishlar amalga oshirilmoqda.

Tegishli qonun hujjatlari asosida yagona axborot-kutubxona tizimini shakllantirish, bu borada aholiga sifatli xizmat ko'rsatish yuzasidan chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda, axborot- kutubxona va axborot-resurs markazlarining moddiy-texnik bazasi mustahkamlanib, malakali kadrlar bilan ta'minlanmoqda.

Bugungi kunda mamlakatimiz miqyosida 12 mingta axborot-kutubxona muassasalari faoliyat olib bormoqda, sohada amalga oshirilgan islohotlar samarasi o'laroq, axborot-kutubxona muassasalaridagi kompyuterlar soni 3 marotaba, nusxa ko'chirish va skanerlash texnikalari 2,5 baravar ortdi. Shuningdek, kitobxonlarning Milliy kutubxona veb-sayti orqali 500 mingdan ortiq bibliografik yozuv va elektron ko'rinishdagi axborot-resurslaridan masofadan turib foydalanish imkoniyatiga ega bo'lishi muhim ahamiyatga ega hodisalardan sanaladi.

Axborot-kutubxonalarda xizmat ko'rsatish jarayonlarini integratsiyalash, axborotni to'plash, unga ishlov berish tizimiga ilg'or dasturiy mahsulotlarni joriy qilish, elektron kutubxonalarni tashkil qilish, ta'lim muassasalarida va hududlarda kitobxonlarga masofadan turib xizmat ko'rsatishning tezligi va sifatini oshirish bo'yicha taklif va tavsiyalar bildirildi.

Meditsinada AKT. Kompyuter texnikasidan foydalanish samaradorligini oshirish, qog'oz sarfini kamaytirish va boshqaruv apparati faoliyatini takomillashtirish hisoblanadi.

Ma'muriy-boshqaruv va sog'liqni saqlash tizimi muassasalari va korxonalari xodimlariga kompyuter texnikasi va elektron hujjatlar aylanishi tizimi imkoniyatlaridan to'liq foydalanishi uchun shart-sharoitlar yaratish, axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish sohasida rahbar va xodimlar malakasi va ko'nikmasini oshirish bo'yicha, kompyuter va axborot texnologiyalaridan va axborot havfsizligidan unumli foydalanish.

Uzoq masofadan turib bemorlarga tashxis qo'yish, bemorlar sog'ligini saqlashga doir turli maslahlar berish, meditsina sohasi mutahassislarining malakalarini aniqlash uchun elektron testlardan foydalanish va h.k.z.

Korxonalarda AKT.

Axborot texnologiyalari asosida operatsiyaviy faoliyat darajasida quyidagi vazifalarni hal etish mumkin:

- 1) korxona amalga oshiradigan operatsiyalar haqidagi ma'lumotlarni qayta ishlash;
- 2) korxonadagi ishlarning ahvoli haqidagi davriy nazorat hisobotlarini tuzish;
- 3) istalgan joriy so'rovlarga javob olish va ularni qog'oz hujjatlari yoki hisoblari ko'rinishida rasmiylashtirish.

Ma'lumotlarni qayta ishlash bilan bog'liq bir necha o'ziga xosliklar mavjud, ular quyidagi jixatlar bilan boshqa texnologilardan ajralib turadi:

- ma'lumotlarni qayta ishlash bo'yicha firmaga zarur bo'lgan vazifalarni bajarish. Har bir firma o'z faoliyati haqida ma'lumotlarga ega bo'lishi va saqlashga qonunan haqli. Ular firmada nazoratni ta'minlash va qo'llab-quvvatlash vositasi sifatida foydalanishi mumkin. Shu bois istalgan firmada

ma'lumotlarni qayta ishlash axborot tizimi albatta bo'lishi va tegishli axborot texnologiyasi ishlab chiqilishi lozim;

- faqat yaxshi tuzilmalashgan vazifalarni hal etish, uning algoritmini ishlab chiqish mumkin:

- qayta ishlashning standart ish tartibini bajarish. Mavjud standartlar ma'lumotlarni qayta ishlashning namunaviy ish tartibini belgilaydi va ularga barcha turdagi tashkilotlar rioya qilinishini ko'zda tutadi;

- odam kam qatnashadigan avtomatik rejimdagi asosiy ish ish hajmini bajarish;

- detallashtirilgan ma'lumotlardan foydalanish. Taftish o'tkazishga yo'l qo'yuvchi, firma faoliyati haqida tahlil hususiyatiga ega yozuvlarni amalga oshirish. Taftish jarayonida firma faoliyati boshidan oxirigacha va oxiridan boshigacha ketma-ketlik tartibida tekshiriladi;

- voqealar ketma-ketligida (xronologiyasiga) urg'u beriladi;

- boshqa darajadagi mutahassislar tomonidan muammolarni hal etishda kam yordam talab qilish va boshqalar.